

2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: розробка і шлях до визнання. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2017-12-1/svitoglyad-2017-1-05-marushevsky.pdf> (дата звернення 31.08.2021)
3. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf> (дата звернення 31.08.2021).
4. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України. К., 2018. 541 с.
5. Статистичний щорічник України за 2018 рік. Державна служба статистики України. Житомир. ТОВ «Бук-Друк», 2019. 481 с.
6. ТОП-100. Рейтинги крупнейших 500 крупнейших компаний Украины. Киев : Новый друк, 2019. № 2. 132 с. URL: https://delo.ua/get_file/id/top-1002018small.pdf (дата звернення 31.08.2021).
7. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства ММК ім. Ілліча. URL: <https://ilyichsteel.metinvestholding.com> (дата звернення 31.08.2021).
8. Веб-сайт Публічного акціонерного товариства «Запоріжсталь». URL: <https://www.zaporizhstal.com/ru/> (дата звернення 31.08.2021).
9. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства «Азовсталь». URL: <https://azovstal.metinvestholding.com> (дата звернення 31.08.2021).
10. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства «Дніпроспецсталь». URL: <http://www.dss-ua.com> (дата звернення 31.08.2021).
11. Топ 100 найбільших компаній України. Рейтинг. 2020. Вип. 1. URL: <https://rating.zone/wp-content/uploads/2020/02/top-100.pdf> (дата звернення 31.08.2021).
12. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 31.08.2021)
13. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник 2018. Державна служба статистики України. Київ, 2019. 108 с.

Алла Двігун
д-р екон. наук, професор
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні в суспільстві існують очікування відповідних ефектів від процесів децентралізації вже у короткостроковій перспективі: децентралізація на користь громад змінює розподіл повноважень, запроваджує механізми акумулювання бюджетних ресурсів; громади мають більше можливостей реалізовувати власні стратегії розвитку, спираючись на організаційний та матеріально-фінансовий потенціал. Звідси, значно актуалізується питання

формування підходів до оцінки впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток. Низка досліджень свідчить про неоднозначність впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток; позитивні ефекти на розвиток економіки забезпечуються не стільки перерозподілом бюджетних видатків між рівнями управління, скільки зростанням частки капітальних видатків; підвищення рівня децентралізації може супроводжуватися зростанням видатків на поточні статті, а не на розвиток інфраструктури та стимулювання економічної активності територій, що може призвести до зниження темпів зростання; зниження темпів зростання економіки може бути результатом нарощення доходів нижчих рівнів управління за рахунок додаткового податкового навантаження на суб'єкти бізнесу; на практиці органи місцевого самоврядування можуть не реагувати на переваги та потреби місцевих громадян [2].

Водночас необхідно констатувати, що результати децентралізації проявляються одразу у покращенні соціально-економічного становища громад як наслідок фінансової та секторальної децентралізації. Відбуваються збільшення кількості дохідних джерел та надходжень від них, зростання доступності послуг, зростання кількості проектів, що реалізуються за кошти Державного фонду регіонального розвитку, та загальне видиме покращення соціально-економічного становища громад, що проявляється, зокрема, в оновленні місцевої інфраструктури, побудові об'єктів соціального призначення тощо.

Рівень фінансової забезпеченості територіальних громад і надалі залишається одним із головних аспектів у питаннях визначення їхньої спроможності забезпечувати виконання завдань і функцій, якими вони наділені. Безумовно, спроможність громади вимірюється багатьма чинниками та параметрами, проте фундаментальним компонентом її життєдіяльності є фінансові ресурси. Ефективність виконання місцевими органами влади децентралізованих функцій, серед іншого, залежить від обсягів отримуваних на відповідній території доходів або від суми коштів, що надається центральною владою на виконання делегованих повноважень [3].

Основними кількісними показниками децентралізації вважаються частка доходів, які знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади (до передачі трансфертів з державного бюджету), і частка видатків, які здійснюються на субрегіональному та місцевому рівнях управління, у консолідованому бюджеті держави.

Водночас, необхідно зазначити, що існують і проблеми, вирішення яких можливе шляхом:

- підвищення ефективності використання місцевих податків та зборів;
- впровадження прозорих та чітких механізмів створення та використання коштів спеціальних фондів;
- внесення певних зміни в адміністрування податків;
- впровадження прозорих та чітких механізмів контролю повноти, своєчасності та достовірності отриманих фінансових податкових надходжень

Важливим аспектом ефективності фінансової децентралізації є розподіл субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Процес надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (далі – Субвенція), на жаль має невисоку ефективність [4]. Тому, починаючи з 2013 р., Міністерство фінансів України під час підготовки проєктів Державного бюджету України (далі – ДБУ) не передбачає субвенції, але завдяки рішенням Верховної Ради України, субвенції включаються до ДБУ. На 2021 рік така Субвенція запланована в 3,5 рази більше у порівнянні з 2020 роком, при цьому на 4,86 млрд грн. на 2021 рік зменшені видатки на ДФРР. Таке суттєве скорочення (практично удвічі) фінансування ДФРР у 2021 році від початково запланованого обсягу може негативно вплинути на реалізацію комплексних стратегічних планів та вже розпочатих раніше проєктів.

У системі формування та розподілу Субвенції існують проблеми, які потребують вирішення, зокрема:

1. Непрозорий характер розподілу коштів на реалізацію Субвенції: заявниками щодо розподілу цієї Субвенції можуть бути народні депутати та/або обласні державні адміністрації, а реалізація проєктів відбувається на окремих територіях (не всіх, а лише тих, за які вносять клопотання заявники);

2. Відсутні чіткі критерії визначення розпорядника коштів.

3. Низька результативність та ефективність використання коштів Субвенції:

4. Відсутність моніторингу та недостатній контроль за виконанням проєктів соціально-економічного розвитку, що фінансуються за рахунок коштів Субвенції.

5. Відсутність прозорого чіткого законодачого механізму щодо: порядку розподілу коштів, надто спрощених критеріїв розподілу коштів між регіонами; нерівномірного розподілу Субвенції за регіонами; вимог співфінансування проєктів за рахунок коштів місцевих бюджетів; критеріїв обґрунтування надання коштів на основі аналізу соціально-економічного розвитку регіонів.

6. Відсутність механізму гарантій щодо повноцінного фінансування проєктів, що вже пройшли конкурсний відбір.

Ефективним інструментом соціально-економічного розвитку територій, який може фінансуватися коштами Субвенції й стати додатковим джерелом фінансування місцевих потреб, є використання бюджетів участі (громадських бюджетів [5]).

З метою забезпечення прозорості розподілу субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, її раціонального використання доцільно вжити низку заходів щодо коригування умов надання Субвенції та підвищення прозорості й спрямованості коштів на регіональний розвиток. Введення для спрямування коштів Субвенції, як додаткового критерію підтримання проєктів громадою в рамках партисипативних бюджетів, може оптимізувати розподіл Субвенції та знизити

рівень суб'єктивного фактору, а також дозволить збільшити фінансування проєктів завдяки поєднаному фінансуванню.

Певні та послідовні кроки підтримки з боку держави процесів децентралізації закріплені Бюджетною декларацією на 2022-2024 роки [1]. Зокрема, спрямуваннями бюджетної політики визначено: продовження процесу децентралізації бюджетних повноважень, а також упорядкування сфер відповідальності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в рамках нової територіальної основи для діяльності органів влади; подальший розвиток організаційних, правових та фінансових передумов для зміцнення місцевого самоврядування; забезпечення динаміки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів; удосконалення підходів щодо здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів; узгодження прогнозів місцевих бюджетів із середньостроковими програмами соціально-економічного розвитку громад; подальший розвиток рівня автоматизації процесів у сфері управління державними фінансами на місцевому рівні через впровадження новітніх інформаційних технологій та удосконалення програмно-цільового методу, у тому числі шляхом інтеграції гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес.

Список використаних джерел

1. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05. 2021 року № 548 “Про схвалення Бюджетної декларації на 2022-2024 роки”. URL: <file:///C:/Users/dvigu/Documents/%D0%9D%D0%94%D0%A0%202021/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
2. Двігун А.О., Шевченко О.В. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Двігун А.О., Шевченко О. В., та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
3. Двігун А. Реформа адміністративно-територіального устрою в Україні як чинник зміцнення територіального розвитку. *Review of transport economics and management*. 2020, №3(19). С. 79-86. URL: [https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3\(19\).211180](https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3(19).211180)
4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія /за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.
5. Юшко С. В. Показники виконання бюджету: теоретичні і практичні аспекти. *Фінанси України*. 2021 №1. С. 46-63.